

## Kadının Güçlenmesi ve Sosyal Yardım Politikaları: Erzurum Örneği\*

### Women's Empowerment and Social Assistance Policies: The Case of Erzurum

Kübra Burucu Doğan<sup>1\*\*</sup>

Erem Sarıkoca<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Erzurum Büyükşehir Belediyesi, Erzurum, Türkiye

<sup>2</sup> Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Erzurum, Türkiye

\* Bu çalışma, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Erem Sarıkoca'nın danışmanlığında hazırlanarak 2023 yılında tamamlanan *Kadının Erkek Hegemonyasıyla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum İli Örneği* başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

\*\*Sorumlu Yazar/Corresponding Author

Cite this Article: "Doğan, K. B.; Sarıkoca, E. (2025). "Kadının Güçlenmesi ve Sosyal Yardım Politikaları: Erzurum Örneği", *Journal of Economic and Social Analysis (JESA)*. (1), 39-53.

#### ÖZET

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, tarihsel süreç boyunca kadınların sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda erkek egemenliği altında konumlandırılmasına neden olmuştur. Erkek hegemonyası, özellikle aile yapısı ve ekonomik bağımlılık ilişkileri üzerinden yeniden üretilen bir iktidar biçimi olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda kadınları ekonomik olarak destekleyen sosyal yardım mekanizmaları, erkek egemen yapının çözülmesinde önemli bir araç hâline gelmiştir. Bu çalışma, Erzurum ilinde, eşi vefat etmiş, boşanmış ve eşi cezaevinde bulunan kadınlara yönelik sosyal yardımların kadınların yaşam pratikleri ve güçlenme süreçleri üzerindeki etkilerini incelemektedir. Çalışma kapsamında Erzurum ilinde faaliyet gösteren 16 resmî kurum ve sivil toplum kuruluşundan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Bulgular, sosyal yardımların kadınların temel ihtiyaçlarını karşılamada hayati bir işleve sahip olduğunu ancak ekonomik bağımsızlık, toplumsal görünürlük ve karar alma süreçlerine katılım noktasında sınırlılıkların devam ettiğini göstermektedir. Çalışma, erkek hegemonyasının dönüşümünde sosyal yardım politikalarının tamamlayıcı fakat tek başına yeterli olmayan bir rol üstlendiğini kalıcı toplumsal dönüşüm için eğitim, istihdam ve sosyal politika bütünleşmesinin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği, Erkek Hegemonyası, Kadınların Güçlenmesi, Sosyal Yardımlar

#### ABSTRACT

Gender inequality has historically positioned women under male dominance in social, economic, and cultural spheres. Male hegemony emerges as a form of power that is reproduced particularly through family structures and economic dependency. In this context, social assistance programs that support women's economic empowerment play a critical role in transforming patriarchal structures. This study examines the effects of social assistance on the empowerment processes of women residing in Erzurum who are widowed, divorced, or whose spouses are in prison. Based on a qualitative research design, data were collected from 16 governmental and non-governmental social assistance institutions in Erzurum. Findings indicate that while social assistance is vital for meeting basic needs, its impact remains limited in terms of long-term economic independence, social visibility, and participation in decision-making. Ultimately, the study argues that social support policies serve as a complementary but insufficient tool in dismantling male hegemony, emphasizing the need to integrate education, employment, and gender-sensitive social policies for sustainable transformation.

**Keywords:** Gender Inequality, Male Hegemony, Women's Empowerment, Social Assistance

## 1 | GİRİŞ

Toplumsal cinsiyet kavramı, bireylerin biyolojik cinsiyetlerinden bağımsız olarak toplum tarafından kendilerine yüklenen rollerin ve beklentilerin ifadesidir (Giddens, 2012). Bu roller, erkek egemen normlar tarafından şekillendiğinde kadınların kamusal alandan dışlanması ve özel alana hapsedilmesi kaçınılmaz hâle gelmektedir. Erkek egemen kültürel kodların kurumsal yapılara yerleşmesiyle ortaya çıkan “hegemonik erkeklik”, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasal kaynaklara erişimini sınırlandırarak eşitsizliği yeniden üretmektedir (Connell, 2016). Türkiye’de özellikle yoksulluk, kadınların erkek hegemonyası karşısındaki en zayıf noktalarından birini oluşturmaktadır. Kadınların ekonomik bağımlılığı, aile içi otoriteyi erkeğin tekeline bırakmakta bu durum, kadına yönelik şiddet, baskı ve karar alma süreçlerinden dışlanma gibi sonuçları beraberinde getirmektedir (Walby, 1989). Araştırmalar, yoksulluğun giderek kadınlaştığını ortaya koymaktadır (Çakır, 2016). Bu bağlamda, sosyal yardım politikalarının kadın yoksulluğunun hafifletilmesinde ve erkek egemen yapının aşındırılmasında kritik bir araç olduğu görülmektedir.

Sosyal devlet anlayışı, ekonomik ve sosyal adaletin sağlanması amacıyla dezavantajlı gruplara yönelik destek mekanizmalarını gerekli kılmaktadır. Kadınlara yönelik sosyal yardımlar, yalnızca temel ihtiyaçların karşılanmasında değil, aynı zamanda toplumsal görünürlüğü ve bağımsızlığın desteklenmesinde de işlevseldir. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Belediyeler ile vakıflar ve dernekler aracılığıyla sunulan destekler, özellikle eşi vefat etmiş, boşanmış ve eşi cezaevinde bulunan kadınlar için önem taşımaktadır.

Erzurum ilinde yapılan bu çalışma, sosyal yardımların kadınların var olabilme mücadelesinde nasıl bir dönüştürücü işlev gördüğünü sorgulamaktadır. Kadınların devlet ve sivil toplum kurumlarıyla kurdukları ilişkilerin onların güçlenme süreçlerine katkısı incelenmektedir. Böylece sosyal yardımların kadını sosyo-ekonomik olarak destekleyerek eril tahakkümle mücadelesine katkısı değerlendirilmiştir.

Bu çalışma, literatürdeki boşluğu doldurarak yerel bağlamda toplumsal cinsiyet temelli sosyal politika analizine katkı sunmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda, elde edilen bulgular doğrultusunda politika yapıcılara yönelik öneriler geliştirilerek uygulamaya katkı sağlanması hedeflenmektedir.

## 2 | Kuramsal Çerçeve

### 2.1 | Toplumsal Cinsiyet ve Ataerkil Yapının İnşası

Toplumsal cinsiyet, toplumun kadın ve erkek için uygun gördüğü roller, değerler ve davranış kalıplarından oluşan kültürel bir yapıdır (Scott, 2007). Bu roller, biyolojik farklılıklara değil; güç ilişkilerine ve normatif beklentilere dayanır. Ataerkil sistem, erkeklerin kadınlar üzerinde hâkimiyet kurduğu toplumsal bir düzeni ifade eder ve bu düzen aile, eğitim, hukuk ve medya gibi kurumsal yapılarda yeniden üretilir. Connell'e göre toplumsal cinsiyet ilişkileri emek, iktidar ve kateksis yapılar üzerine kuruludur (2016: 151-152).

Kadının kamusal alandan dışlanarak ev içi rollerle sınırlandırılması, ekonomik bağımlılığını artırmakta ve erkeğin karar verici konumunu pekiştirmektedir. Türkiye özelinde aile kurumunun erkek otoritesi temelinde konumlanmış olması bu yapının sürekliliğini güçlendirmektedir (Walby, 1989). Bu nedenle toplumsal cinsiyet sadece bir kimlik veya rol değil, iktidar ilişkilerinin yapısal biçimidir.

### 2.2 | Hegemonik Erkeklik

Hegemonik erkeklik, Connell'in (1995) geliştirdiği bir kavram olup, erkeklerin toplumsal üstünlüğünü normalleştirerek meşrulaştıran bir güç ve kültür biçimidir. Demetriou, erkeklerin sadece kadınlar üzerinde eril tahakküm kurmadığını aynı zamanda egemen toplumsal sınıftan olmayan erkeklerinde üzerinde tahakküm kurduğunu belirterek buna da "içsel hegemonya" adını vermiştir (Demetriou, 2001: 341). Hegemonya:

- Kadınları bağımlı kılar
- Erkekler arasında da hiyerarşi yaratır
- Aile ve ekonomi üzerinden yeniden üretilir

Türkiye'de hegemonik erkeklik çoğunlukla evin geçimini sağlama, otorite kurma ve karar alıcı olma üzerinden tanımlanır. Kadının ekonomik bağımlılığı kırılmadığı süreçte hegemonya doğal ve kaçınılmaz bir ilişki biçimi olarak algılanmayı sürdürür (Kandiyoti, 2015).

### 2.3 | Yoksulluğun Kadınlaşması ve Sosyoekonomik Kırılmalık

Neoliberal süreçler ve iş gücüne katılım eşitsizliği, yoksulluğun kadınlaşması olgusunu doğurmuştur (Pearce, 1978:28-36). Kadınların yoksulluğunu görünür kılan nedenler şöyle sıralanmaktadır; zor işlerde erkeğe kıyasla daha düşük ücretle çalıştırılması, çeşitli kurumlar tarafından hem sosyal hem ekonomik dışlanmaya maruz bırakılması, evin sorumlulukları nedeniyle ekonomik faaliyetlerinin sınırlandırılması, kaynaklara erişimde yoksun bırakılması, geçici işlerde çalıştırılması (Ecevit, 2003: 85). Yoksulluğun kadınlaşması çalışmaları ABD toplumları üzerinden odaklanarak yapılmıştır. Çünkü yoksulluğun kadınlaşması ilk olarak ABD'de rastlanmıştır. Özellikle:

- Eşi vefat etmiş,
- Boşanmış ya da boşanma aşamasında olan,
- Eşi cezaevinde bulunan

Kadınlar, hem ekonomik kayıp hem toplumsal dışlanma hem de çocuk bakımının tek taraflı yükünü taşımaktadır. Türkiye’de bu kırılgan gruplar sosyal yardım mekanizmalarının temel hedef kitlesini oluşturmaktadır. Kadın yoksulluğu yalnızca ekonomik değil aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli bir bağımlılık hâlidir.

#### 2.4 | Sosyal Yardımların Kadın Güçlenmesine Etkisi

Sosyal yardımlar, devletin sosyal adalet ve eşitlik hedefi doğrultusunda yürüttüğü destek mekanizmalarıdır. Tablo 1’de sosyal yardımların kadınlara sağladığı ekonomik, sosyal, psikolojik ve hak temelli katkısı yer almaktadır.

**Tablo 1.** Sosyal Yardımların Kadınlar Üzerindeki Çok Boyutlu katkıları

|                    | Sosyal Yardımların Katkısı                       |
|--------------------|--------------------------------------------------|
| <b>Ekonomik</b>    | Temel ihtiyaçların karşılanması                  |
| <b>Sosyal</b>      | Görünürlük ve ihtiyaç duyma hâlinin meşrulaşması |
| <b>Psikolojik</b>  | Yalnız olmadığını hissetme                       |
| <b>Hak Temelli</b> | Kadının birey olarak tanınması                   |

Güçlü olmak insanı bir adım öteye taşır her zaman ve kadının ekonomik anlamda güçlü olması kadını erkek karşısında söz sahibi kılmaktadır (Hattatoğlu, 2002: 304-305). Araştırmalar, sosyal yardımların kadınların aile içi müzakere gücünü artırdığını, karar alma süreçlerinde etkisini yükselttiğini ve şiddet karşısında çıkış yolları sunduğunu göstermektedir. Türkiye’de baktığımızda 1980 ve 2021 yılları arasında sosyal yardımlarda süreklilik söz konusudur. Devlet muhtaçların bu durumunu hak kabul ederek muhtaçlıklarını gidermek için çeşitli sosyal yardımlarla sürekliliği sağlamaktadır (Taşçı, 2008: 140-143)

Ancak sosyal yardım geçici bir müdahaledir. Ekonomik bağımsızlık oluşturulmadığı sürece hegemonya tamamen çözülmez. Bu nedenle kalıcı dönüşüm için sosyal yardım, istihdam ve eğitim üçlüsü gerekmektedir.

#### 2.5 | Feminist Yaklaşımların Perspektifi

Feminist kuramlar sosyal yardımların rolünü farklı açılardan ele alır. Tablo 2’de feminist yaklaşımların sosyal yardımlara bakış açısı yer almaktadır.

**Tablo 2.** Feminist Yaklaşımların Sosyal Yardıma İlişkin Perspektifleri

| <b>Feminist Yaklaşım</b>   | <b>Sosyal Yardıma Bakışı</b>                                       |
|----------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| <b>Liberal Feminizm</b>    | Kadının ekonomik özgürlüğünü artırdığı sürece destekler            |
| <b>Marksist Feminizm</b>   | Kapitalizmin yarattığı bağımlılığı sadece geçici olarak hafifletir |
| <b>Radikal Feminizm</b>    | Ataerkil aile yapısı dönüşmeden hegemonya kırılmaz                 |
| <b>Postmodern Feminizm</b> | Kadın deneyimleri bireysel ve yerel bağlamlarda farklılaşır        |

Sosyalist/Marksist feminist teori, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini yalnızca ataerkil normlarla değil, aynı zamanda kapitalist üretim ilişkilerinin kadın emeği üzerindeki tahakkümü ile birlikte ele alır. Bu yaklaşıma göre kadınların yoksulluğu ve erkek hegemonyası, kapitalist sistemin işleyişiyle iç içe geçmiş yapısal bir sorundur. Dolayısıyla sosyal yardımların kadınların güçlenmesi üzerindeki etkisini değerlendirirken, yalnızca bireysel refah artışı değil, bu refahın hangi ekonomik düzen içinde üretildiği ve yeniden dağıtıldığı da önem taşır. Sosyalist feministler, kadın yoksulluğunun yalnızca bireysel düzeyde ekonomik ihtiyaçlardan değil, kapitalist üretim biçiminin; ücret eşitsizliği, güvencesiz çalışma, bakım emeğinin kadınlara yüklenmesi, mülkiyet ilişkilerindeki eşitsizlik gibi yapısal özelliklerinden kaynaklandığını savunur. Bu nedenle sosyal yardımlar, kadının hayatta kalmasına katkı sağlasa da yoksulluğun yapısal nedenlerine dokunmadığı için, kadının ekonomik bağımsızlığını kalıcı olarak sağlamaz. Sosyalist feminizme göre kadınların erkeklere olan ekonomik bağımlılığı, kapitalist sistemde aile kurumunun işleyişinin temel unsurudur. Sosyal yardımlar bu bağımlılığı azaltabilir; ancak, yardımın devlet tarafından kontrol edilmesi, yardımın muhtaçlık kriterine dayalı olması, kadının toplumsal rolüne göre (anne, bakım veren) tanımlanması yeni bir devlet-kadın bağımlılığı yaratabilir. Dolayısıyla patriyarkanın ekonomik dayanakları ortadan kalkmaz, yalnızca aktör değişir.

Bu feminist yaklaşımlar bir arada değerlendirildiğinde, sosyal yardımların kadını toplumda ekonomik olarak dönüştürme kapasitesi hem desteklenen hem de sorgulanan yönleriyle ortaya çıkmaktadır. Tüm feminist yaklaşımlar şu konuda birleşir: Sosyal yardımlar kadınların yaşam koşullarını iyileştirir, kadına yönelik şiddet karşısında alternatifler yaratır, aile içi güç ilişkilerinde kadının konumunu belirli ölçüde güçlendirir. Feminist yaklaşımlar arasındaki temel fark sosyal yardımların ne kadar dönüştürücü olduğu konusundadır: Liberal feminizm sosyal yardımları bireysel özgürlük için bir fırsat olarak görmektedir. Sosyalist feminizm yardımların yapısal eşitsizliği çözmeyeceğini vurgulamaktadır. Radikal feminizm,

ataerkil kültür dönüşmeden kalıcı değişim olmayacağını savunmaktadır. Postmodern feminizm ise her kadının sosyal yardımdan farklı biçimde etkileneceğini belirtmektedir.

### 3 | Yöntem

#### 3.1 | Araştırma Yöntemi

Bu çalışma, kadınların erkek hegemonyasıyla mücadelesinde sosyal yardımların rolünü anlamaya yönelik olarak tasarlanmıştır. Araştırma, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin bağlamsal, çok katmanlı ve deneyim temelli niteliği dikkate alınarak fenomenolojik bir yaklaşım çerçevesinde yapılandırılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, bireylerin belirli bir olguyu nasıl deneyimlediğini anlamaya odaklandığı için sosyal yardım alan kadınların güçlenme süreçlerini analiz etmeye uygundur. Buna ek olarak, kurumsal düzeyde elde edilen verilerin yorumlanmasında doküman analizi ve betimsel analiz teknikleri kullanılarak veri kaynakları çeşitlendirilmiş ve yöntemin geçerliği artırılmıştır.

#### 3.2 | Araştırma Yöntemi

Araştırma sahasını Erzurum ili oluşturmaktadır. Örneklem grubunu ise:

- Eşi vefat etmiş kadınlar
- Boşanmış ya da boşanma aşamasındaki kadınlar
- Eşi cezaevinde bulunan kadınlar

oluşturmaktadır. Buna göre çalışma, evli ve sosyal yardımlardan faydalanmayan kadınları kapsam dışı bırakmıştır.

#### 3.3 | Veri Toplama Süreci

Veri toplama süreci 15.10.2021–01.09.2022 tarihleri arasında gerçekleşmiştir. Kurum düzeyindeki veri toplama sürecinde, Erzurum’da faaliyet gösteren 16 resmî ve sivil toplum kuruluşu araştırma kapsamına alınmıştır. Bu kurumlar, kadınlara yönelik yardım türleri, uygulama biçimleri ve yararlanıcı profilleri açısından çeşitlilik sunmaktadır.

Aşağıdaki bilgiler ilgili kurumlardan kurum yetkilileriyle görüşme sonucu doküman analizi yoluyla elde edilmiştir:

- Yardım türleri
- Yararlanıcı kadın sayıları
- Yardımın dönemsel dağılımı
- Uygulama usulleri (şartlı – şartsız yardımlar, nakdi – ayni destekler vb.)

Kurum verilerinin doğruluğu için triangülasyon (veri çeşitlemesi) yönteminden yararlanılarak farklı kurumların bilgileri karşılaştırılmıştır. Verilerin bir bölümü, kurum çalışanlarıyla yapılan görüşmeler yoluyla desteklenmiştir.

### 3.4 | Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın temel sınırlılıkları vardır. Tablo 3’de bu sınırlılık türleri ve açıklamaları yer almaktadır.

**Tablo 3.** Araştırmanın Metodolojik Sınırlılıkları

| Sınırlılık Türü              | Açıklama                                            |
|------------------------------|-----------------------------------------------------|
| <b>Coğrafi sınırlılık</b>    | Yalnızca Erzurum ili kapsamındadır                  |
| <b>Kapsam sınırlılığı</b>    | Sadece sosyal yardım alan kadınlar dâhil edilmiştir |
| <b>Veri türü sınırlılığı</b> | Sayısal veriler kurum kayıtlarıyla sınırlıdır       |
| <b>Zaman sınırlılığı</b>     | 2021–2022 dönemiyle sınırlıdır.                     |

Verilerin sadece kurumlarda kayıtlı olan kadınlarla sınırlı olması kayıt dışı ve farklı kanallarla yardım alan kadınları içermemesi, kadınlara ilişkin ayrıntılı sosyodemografik bilgi ve hane düzeyinde veri bulunmadığı için sosyal yardımın sınıfsal, kuşaksal veya mekânsal farklılıklara göre etkisinin analiz edilmemesi araştırmayı sınırlamaktadır. Verilerin 2021-2022 tarihleriyle sınırlı olması da sonraki yıllarda sosyal yardım politikalarında meydana gelen değişimlerin bulgulara yansıtılmamasına neden olmuştur. Bu sınırlılıklar bulguların genellenebilirliğini daraltsa da yerel sosyal politika araştırmaları açısından önemli bir derinlik sunmaktadır.

### 3.5 | Etik İlkeler

Araştırmada kullanılan tüm veriler: Kurumlardan izin alınarak sağlanmış, katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuş, sadece bilimsel amaçla kullanılmıştır. Etik süreçler, devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla yürütülen iş birliği kapsamında gözetilmiştir.

## 4 | BULGULAR

### 4.1 | Kadınlara Yönelik Sosyal Yardımların Kurumsal Dağılımı

Araştırmadan elde edilen veriler, Erzurum’da kadınlara yönelik sosyal yardım uygulamalarının büyük ölçüde devlet tarafından yürütüldüğünü göstermektedir. Toplamda:

- 38.097 kadın devlet kurumlarından,
- 4.989 kadın ise vakıf ve derneklerden yardım almıştır

Tablo 4’te Erzurum ilinde kadınlara yardım yapan kurumlar, yardım alan kadın sayısı ve oranları yer almaktadır.

**Tablo 4.** Kadınlara Yönelik Sosyal Yardımların Kurum Türlerine Göre Dağılımı

| Kurum Türü       | Kadın Yardım Sayısı | Oran |
|------------------|---------------------|------|
| Devlet Kurumları | 38.097              | %88  |
| Vakıf/Dernek     | 4.989               | %12  |

Yardımların neredeyse tamamının kamu eliyle yürütülüyor olması, kadınların sosyal politika desteğinde devlete yoğun bağımlılığını ortaya koymaktadır. Bu durum, güçlenmenin kurumsal kanallarla gerçekleşmesine karşın, sivil toplum desteklerinin zayıf kaldığını göstermektedir.

#### 4.2 | Devlet Kurumları İçinde Yardım Dağılımı

Devlet destekleri içinde en büyük payı Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü almaktadır. Tablo 5'te devlet destekli yardım kurumları ve yardım verdikleri kadınların sayısı yer almaktadır.

**Tablo 5.** Devlet Kurumlarının Kadınlara Yönelik Sosyal Yardım Dağılımı

| Kurum                                             | Yardım Sayısı |
|---------------------------------------------------|---------------|
| Aile Sosyal Hizmetler İl Md.                      | 34.804        |
| Büyükşehir Belediyesi                             | 2.429         |
| Kaymakamlıklar                                    | 456           |
| Diğer Belediyeler (Aziziye, Palandöken, Yakutiye) | 408           |
| Toplam                                            | 38.097        |

**Toplam: 38.097**

Kadınlara yönelik sosyal yardımlar merkeziyetçi bir karakter göstermekte, belediyeler ve yerel kurumlar tamamlayıcı ve sınırlı role sahiptir.

#### 4.3 | Sivil Toplum Kuruluşlarından Sağlanan Destekler

STK destekleri sayıca düşük olsa da belirli alanlarda tamamlayıcı bir işlev taşımaktadır. Tablo 6'da Erzurum ilinde yardım yapan STK'lar ve yardım alan kadın sayıları yer almaktadır.

**Tablo 6.** Sivil Toplum Kuruluşlarının Kadınlara Sağladığı Sosyal Yardımların Dağılımı

| STK             | Yardım Alan Kadın |
|-----------------|-------------------|
| Deniz Feneri    | 1.500             |
| İHH             | 1.200             |
| Kızılay         | 200               |
| Ebu İshak Vakfı | 100               |

|               |       |
|---------------|-------|
| <b>Vuslat</b> | 20    |
| <b>Toplam</b> | 4.989 |

STK'lar, özellikle gıda ve barınma desteğinde öne çıkmaktadır. Ancak sayısal karşılığı, devlet desteğine göre oldukça düşük bir seviyededir.

#### 4.4 | Sosyal Yardımların Kadın Güçlenmesine Etkisine İlişkin Bulgular

Veriler, yardımların kadınların:

- Hayatta kalma
- Temel ihtiyaç karşılama
- Çocuk bakımını sürdürme

konularında belirleyici olduğunu göstermektedir. Özellikle:

- Şartlı nakit desteği
- Şartlı sağlık ödemeleri
- Eşi vefat etmiş kadınlara yönelik düzenli ödemeler
- Engelli bakım ücretleri

kadınların ekonomik olarak yalnız kalmamasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, “İstihdam ve eğitim desteklerinin zayıflığı, kadınların yardımlara bağımlı olma riskini artırmaktadır.” (Araştırma verilerinin analizi) Bu durum, erkek hegemonyasının ekonomik temellerinin kırılmasında sosyal yardımların tek başına yeterli olmadığını göstermektedir.

#### 4.5 | Toplumsal Cinsiyet Normlarının Etkileri

Bulgular, sosyal yardım programlarının kadını hanenin merkezine alan bir dağıtım mantığıyla yürütüldüğünü ortaya koymuştur:

- Yardım kadına verince, kadın ev içinde karar alma gücü kazanmaktadır.
- Ekonomik kaynak sayesinde şiddet karşısında çıkış imkânları artmaktadır.
- Çocuk bakımı üzerindeki yük hafiflediği ölçüde kamusal hayata katılım güçlenmektedir

Fakat aynı zamanda:

- Ataerkil normların davranış biçimlerinde hâlâ belirleyici olduğu
- Desteklerin çoğunun muhtaçlık temelli işlediği
- Kalıcı toplumsal dönüşümde sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

#### 4.6 | Genel Bulguların Sosyolojik Okuması

Kadının toplumsal konumunu belirleyen güç ilişkileri, tarih boyunca yalnızca kültürel normlar üzerinden değil; üretim biçimleri, devlet politikaları ve toplumsal kurumların işleyişi

üzerinden de yeniden üretilmiştir. Dolayısıyla kadın–erkek eşitsizliği, bireysel davranışlardan ziyade toplumsal yapıların bütüncül olarak ele alınmasıyla anlaşılabilir.

Toplumsal cinsiyet kavramı, bu yapısal ilişkilerin en görünür olduğu alandır. Aile, din, eğitim ve hukuk gibi kurumlar, kadınlık ve erkeklik rollerini sabitleyerek ataerkil düzenin sürekliliğini sağlar. Böylece ataerkillik yalnızca erkeklerin uyguladığı bir baskı biçimi değil, toplumsal düzenin örgütlenme biçimi hâline gelir.

Tarihsel süreçte kadınlık algısının dönüşümü, bu yapısal ilişkilerin değişkenliğini göstermektedir. Anaerkil dönemlerde üretime aktif katılan ve sosyal statüsü yüksek olan kadın, yerleşik hayata geçiş, özel mülkiyetin ortaya çıkışı ve ekonomik gücün erkeklerde yoğunlaşmasıyla birlikte ikincil konuma itilmiştir. Hititlerden Osmanlı’ya uzanan süreçte kadın, “korunması gereken”, “mahrem” ya da “aile içi sorumlulukla yükümlü” bir figür olarak tanımlanmış; bu tanım modern döneme kadar çeşitli biçimlerde korunmuştur. Feminist kuramların belirttiği üzere, üretim ilişkilerinin değişimi ve kapitalist işleyiş, ataerkil yapıyı kimi zaman güçlendirmiş, kimi zaman da zayıflatmıştır. Örneğin kadınların kamusal alana çıkışı, bir yandan ekonomik bağımlılığın azalmasına yol açarken öte yandan erkek egemenliğinin yeni biçimlerde yeniden kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Bu çalışmanın özgün katkısı, erkek hegemonyasının ekonomik temellerine odaklanarak sosyal yardımların bu hegemonya üzerindeki etkisini incelemesidir. Kadının ekonomik yoksunluğu, erkek tahakkümünü sürdüren en güçlü mekanizmalardan biridir. Erzurum örneğinde, sosyal yardımlar aracılığıyla ekonomik kaynaklara doğrudan erişim sağlayan kadınlar, eşe bağıllık ilişkisinde çözülme, özgüven artışı ve sosyal ağlarla temas kurma gibi çok yönlü kazanımlar elde etmektedir.

Devlet odaklı destek sistemi kadınların görünürlüğünü artırıyor, ancak ekonomik bağımlılığı tam olarak ortadan kaldırmıyor. Bu nedenle de hegemonik erkekliğin aile içi rol dağılımındaki etkisi devam ediyor. Kadınlar güçleniyor ama bağımsızlaşmaları gecikiyor. Sonuç olarak, sosyal yardımlar hegemonik erkekliği sarsıyor, ancak yıkmıyor.

## 5 | TARTIŞMA

Bu çalışma, Erzurum ilinde sosyal yardım alan kadınların deneyimlerinden hareketle sosyal yardımların erkek hegemonyasıyla mücadelede dönüştürücü rolünü incelemiştir. Bulgular, sosyal yardımların kadınların ekonomik olarak desteklenmesine katkı sağladığını, ancak yoksulluğun kadınlaşması olgusunu tamamen ortadan kaldırmadığını göstermektedir.

Bu durum, literatürde sosyal yardım temelli güçlenme tartışmalarını doğrulamaktadır (Kabeer, 1999; Walby, 1989).

### 5.1 | Sosyal Yardımın Güçlendirici Boyutu

Kadına doğrudan verilen sosyal yardımlar:

- Katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına,
- Çocuk bakımını sürdürmesine,
- Kariyer ve eğitim planları yapabilmesine,
- Şiddet karşısında çıkış seçeneği yaratmasına,

olanak sağlamaktadır. Bu bulgu, Kabeer'in (2005) güçlenme kuramıyla uyumludur. Yardımların kadın üzerine tanımlanması, aile içinde erkeğin mutlak otoritesini sarsmakta ve karar alma süreçlerinde yeniden müzakere imkânı yaratmaktadır.

Bu bağlamda sosyal yardımlar, hegemonik erkeklik kavramını ortaya koyan Connell'in (2016) belirttiği güç odaklı toplumsal konumlanmaları yerinden etmeye başlamaktadır.

### 5.2 | Yardıma Bağımlılık Riski

Devlet kurumlarının yardımın %88'ini sağlıyor olması kadınların ekonomik olarak devlete bağımlı hâle gelmesine neden olmaktadır. Bu durum:

- Güçlenmenin sürekliliğini zayıflatmakta,
- Ekonomik özgürlüğün kırılma kalmasına yol açmakta,
- Ataerkilliğin farklı biçimlerde yeniden üretilebilmesine kapı aralamaktadır.

Marksist feminist yaklaşıma göre sosyal yardımlar, yalnızca kapitalist sömürü mekanizmalarının yarattığı eşitsizlikleri geciktiren bir araçtır (Federici, 2014). Bu çalışma, bu savı desteklemektedir. Yoksulluğun kaynağına dokunulmamakta, sadece görünürlüğü azaltılmaktadır.

### 5.3 | Sivil Toplumun Zayıf Katkısı ve Kamusal Bağımlılık

STK'ların yardım payının yalnızca %12 olması, kadınların destek alma süreçlerinde alternatif güç kaynaklarından mahrum kaldığını göstermektedir. Feminist literatürde güçlenmenin önemli boyutlarından biri örgütlü dayanışmadır (Hooks, 2000). Ancak Erzurum özelinde:

- Sivil toplum destekleyici bir aktör olmaktan uzaktır
- Kadın örgütleri sahada görünür değildir
- Kamusal tek kanala mahkûm kalmaktadır

Bu sonuç, güçlenme sürecinin çok aktörlü bir yapı gerektirdiğini bir kez daha kanıtlamaktadır.

### 5.4 | Desteklerin Toplumsal Cinsiyet Rollerini Yeniden Üretmesi

Araştırma bulgularında, yardımların çoğunun çocuk bakımı temelli olduğu görülmektedir. Bu durum,

- Kadının ev ve bakım emeği rolünü pekiştirmekte,
- Kamusal hayata katılımı şarta bağlı kılmakta

Bu çelişki, radikal feminist kuramın savlarını destekler; ataerkillik aile içinde köklü bir dönüşüme uğramadıkça kadının güçlenmesi sınırlı kalacaktır.

### 5.5 | Yerel Bağlamın Etkisi: Erzurum Örneği

Erzurum'un:

- Geleneksel toplumsal yapısı,
- Kadın istihdamının düşüklüğü,
- Eğitim imkânlarının sınırlılığı,

kadınların yardım sonrası sürdürülebilir güçlenme imkânlarını zayıflatmaktadır. Bu, Pearce'in (1978) "kadın yoksulluğunun yapısal doğası" tanımına oldukça uygun bir örnek sunmaktadır.

## 6 | SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, Erzurum ilinde sosyal yardım alan kadınların deneyimlerinden hareketle sosyal yardımların erkek hegemonyasının dönüştürülmesi sürecinde oynadığı rolü incelemiştir. Araştırma, özellikle eşi vefat etmiş, boşanmış ve eşi cezaevinde bulunan kadınların ekonomik ve sosyal olarak diğer gruplara kıyasla daha kırılgan bir konumda olduklarını ortaya koymuştur.

- Sosyal yardımlar, kadınların hayatta kalma ve temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında belirleyici bir işleve sahiptir.
- Yardımların %88'inin devlet tarafından sağlanması, kadınların sosyal politikada kamusal aktörlere bağımlı kalmasına yol açmaktadır
- Yardımlar, kadınların erkek otoritesine karşı müzakere gücünü artırmaktadır. Ancak bağımsız ekonomik konum sağlamada sınırlı kalmaktadır.
- Desteklerin önemli bir kısmının çocuk bakımı ve hanenin devamlılığına yönelik olması, kadınların ev içi rollere bağlılığını yeniden üretebilmektedir
- Sivil toplum kuruluşlarının katkısının zayıf olması, kadın örgütlü dayanışmasını sınırlandırmaktadır.

Araştırma, sosyal yardımların kadınlar için yalnızca temel ihtiyaçları karşılayan bir destek değil, aynı zamanda güçlenme sürecini tetikleyen bir toplumsal müdahale mekanizması olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte araştırma, toplumsal dönüşümün sınırlılıklarını da göstermektedir. Kadınlar ekonomik destek alsa da toplumsal cinsiyet rolleri, bakım yükümlülükleri, dinî-kültürel normlar ve hane içi otorite ilişkileri dönüşümün hızını kesmektedir. Bu durum, ekonomik güçlenmenin önemli bir adım olmakla birlikte tek başına

ataerkil yapıyı çözmeye yetmediğini göstermektedir. Sosyal yardımların kadınların yaşamında yarattığı olumlu etkilerin yapısal dönüşümle desteklendiğinde kalıcı olacağını, desteklenmediğinde ise dönüşümün kısmi ve kırılğan kalacağını göstermektedir.

Çalışmaya öneri olarak:

- Kadınlara yönelik toplumsal cinsiyet eşitliği, hukuki haklar, aile içi şiddet ve kendi ekonomik kaynaklarını yönetme konularında düzenli eğitimler verilerek kadınları bu konuda bilinçlendirilebilir.
- Erkeklerle yönelik toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimleri geliştirilerek ataerkil direnç mekanizmaları azaltılabilir.
- Sosyal yardım alan kadınlar için istihdama geçiş programları oluşturulmalı, mesleki eğitimler sosyal yardım ile entegre edilerek kadınların yardımlara bağımlılığı azaltılabilir.
- Sosyal yardımlar yalnızca “tüketim desteği” değil, aynı zamanda “üretkenliğe erişim desteği” sunacak şekilde çeşitlendirilmelidir.
- Çocuk bakımı ve yaşlı bakımı yükü kadınların istihdama katılımını engellediğinden, ücretsiz veya düşük maliyetli kreşler yaygınlaştırılmalıdır.
- Yardım türleri kadınların ekonomik ve sosyal güçlenmesini destekleyecek şekilde yeniden yapılandırılmalıdır.
- Mahalle ve ilçe düzeyinde kadın toplulukları, sosyal dayanışma grupları ve destek merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

## KAYNAKLAR

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E. K. S., & Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çakır, S. (1994). *Osmanlı kadın hareketi* (Vol. 4). Metis Yayınları.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. University of California Press.
- Connell, R. W. (2016). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: Toplum, kişi ve cinsel politika*. Ayrıntı Yayınları.
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell’s concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and Society*, 30(3), 337–361.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal cinsiyetle yoksulluk ilişkisi nasıl kurulabilir? Bu ilişki nasıl çalışılabilir? *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(4), 83–88.
- Federici, S. (2014). Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle. *Revija za sociologiju*, 44(2), 179–189.

- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji* (C. Güzel, Çev.). Kırmızı Yayınları.
- Hattatoğlu, D. (2002). Yoksulluk, kadın yoksulluğu ve bir başa çıkma stratejisi olarak ev eksenli çalışma. In Y. Özdek (Ed.), *Yoksulluk, şiddet ve insan hakları* (Yayın No. 19). TODAİE.
- Hooks, B. (2000). *Feminism is for everybody: Passionate politics*. Pluto Press.
- Kabeer, N. (1999). Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment. *Development and Change*, 30(3), 435–464.
- Kabeer, N. (2005). Gender equality and women's empowerment: A critical analysis of the third Millennium Development Goal 1. *Gender & Development*, 13(1), 13–24.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: Kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. Metis Yayınları.
- Pearce, D. (1978). The feminization of poverty: Women, work and welfare. *Urban and Social Change Review*, 11(1), 28–36.
- Scott, B. K. (Ed.). (2007). *Gender in modernism: New geographies, complex intersections*. University of Illinois Press.
- Taşçı, F. (2008). Türkiye'nin kamusal sosyal yardım anlayışı (1980–2007) üzerine bir analiz. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 55, 140–145.
- Walby, S. (1989). Theorising patriarchy. *Sociology*, 23, 213–234.